

IN MEMORIAM P.J. Huub Kemp

We waren eigenlijk niet zo verbaasd toen we het overlijdensbericht zagen. De heer Kemp was al wat langer ziek en kon al geruime tijd niet meer deelnemen aan de activiteiten van het Natuurhistorisch Genootschap. Toch ging er wat door ons heen, toen we beseften dat de heer Kemp nooit meer aanwezig zou zijn bij de vergaderingen van Kring Maastricht.

P.J. Huub Kemp (voor ons altijd "mijnheer Kemp") was een van de trouwste leden van de Kring Maastricht. Slechts zelden ontbrak hij op de maandelijkse bijeenkomsten. En slechts zelden kwam hij daar naar toe zonder mededelingen over bijzondere waarnemingen die hij had gedaan. Altijd goed gedocumenteerd verhaalde hij dan over zijn grote passies: bomen, paddestoelen, vogels en weersverschijnselen. En om het de secretaris makkelijk te maken, had hij de essentie van zijn mededelingen altijd keurig op een klein briefje staan. Mijnheer Kemp had in sommige opzichten wat je zou kunnen noemen een encyclopedisch geheugen. Bij discussies over waarnemingen van anderen kon hij vaak aanvullingen geven op grond

van zijn eigen waarnemingen waarbij hij haast tot op de minuut nauwkeurig kon aangeven wanneer hij de betreffende waarnemingen had gedaan. En meestal voorzien van een beschouwing over de weersomstandigheden van dat moment. We zullen dat missen. Zijn kennis van bomen heeft mijnheer Kemp

BOMEN

*De bomen leven in het groot
en kaatsen de wolken door de luchten
boven hun huiden van twijgenrood,
bladerengroen en vruchten,
tot de wolken zich in de stormen wreken
en het grote leven der bomen breken.
Maar nu is het Nu-van-het-grootse-licht,
dat de grote sport met de wolken dicht.*

Pierre Kemp
21 juni 1953

enkele jaren ingebracht in de helaas alweer opgeheven Bomenstudiegroep van het Genootschap. Feilloos kon hij standplaatsen van alle bijzondere soorten bomen in Maastricht en een groot aantal parken in de regio noemen tijdens discussies over soorten, ondersoorten, (cultuur-)variteiten, enz. En daarbij

was hij een enthousiast verteller die een groot publiek kon boeien.

Ook was mijnheer Kemp een begaafd fotograaf. Vele keren boeide hij de leden van het Genootschap met schitterende opnamen van vooral bomen, paddestoelen en, wat maar weinigen hem na konden doen, weersomstandigheden en weersinvloeden. Mijnheer Kemp, zoon van de bekende Maastrichtse dichter Pierre Kemp (1886-1967), was de laatste actieve vertegenwoordiger van het "oude" Genootschap. Maar hij paste zich gemakkelijk aan aan de opvattingen van de huidige actieve en veel jongere generatie. Daarin ligt ook een deel van de goede herinnering die wij bewaren: mijnheer Kemp was vooral een vriendelijk mens met oprechte belangstelling in anderen die zijn interesses deelden.

Wij zullen mijnheer Kemp, die op 31 januari 70 jaar geworden was, missen en wensen zijn familie sterkte toe bij het dragen van dit verlies.

Namens Kring Maastricht
Douwe Th. de Graaf

VERENIGINGSNIEUWS

HET GENOOTSCHAP OP WEG NAAR 2000 (13)

"OVER HET VEILIG STELLEN VAN ARCHIEVEN"

Het Genootschap is een van de oudste natuurverenigingen van Nederland. Sinds haar oprichting in 1910 heeft het Genootschap zich bezig gehouden met natuurstudie en natuurbescherming. Een dergelijke vereniging heeft uiteraard een omvangrijk archief. In het algemeen wordt het belang van archieven onderschat. Toch bevatten ze een veelheid aan informatie die niet alleen iets weergeeft van de vereniging zelf, maar die tevens een beeld geeft van de maatschappelijke veranderingen die er in de loop der tijd hebben plaatsgevonden.

Op de algemene bestuursvergadering van 10 april 1991 deed oud-voorzitter Freek van Westreenen de mededeling dat Elio Pelzers aanbood om het archief van het Genootschap te bewerken en te inventariseren. Het

bestuur nam dit aanbod met enthousiasme aan. Op 7 september van datzelfde jaar vond een eerste gesprek plaats met het Rijksarchief Limburg. In dit gesprek werden de voorwaarden besproken waarop het geïnventariseerde archief door het Rijksarchief in bewaring kon worden genomen. Daarna werden de studiegroepen en kringen gemotiveerd om ook hun archieven ter beschikking te stellen. Tegelijk rijpte het plan om aan de inventaris een kroniek te koppelen waarin het wel en wee van het Genootschap in de eerste 75 jaar van haar bestaan werden gememoreerd. Elio Pelzers en Freek van Westreenen kregen het vertrouwen om samen een en ander op schrift te stellen.

In juni 1992 was Elio Pelzers zo ver dat een vrijwel compleet genootschapsarchief aan het Rijksarchief kon worden overgedragen. Compleet in die zin dat alle stukken die achterhaald konden worden waren geïnventariseerd. Er bleken tijdens de Tweede wereldoorlog nogal wat stukken verloren te zijn gegaan. Een enkele studiegroep had boven-

dien bezwaren om de stukken op dat tijdstip reeds aan de openbaarheid prijs te geven. De overdracht zelf vond plaats op 9 juni. Contractueel werd vastgelegd dat het Genootschap in perioden van 10 jaar aanvullingen zal overdragen, waarbij het eerste blok over de jaren 1985-1994 wordt aangeleverd in het jaar 2000. Tevens werd de contractduur vastgesteld op 40 jaar en vastgelegd dat het archief volledig openbaar zal zijn.

Inmiddels was ook de kroniek tot een afronding gekomen. Dankzij een legaat van mevr. Sniekers uit de kring Heerlen was het Genootschap in staat zowel kroniek als inventaris in boekvorm te publiceren. Het resultaat van al deze inspanningen hebt u inmiddels kunnen aanschouwen. Op 6 november van het afgelopen jaar vond de presentatie van het boekwerk plaats in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht. Bij deze gelegenheid sprak de Rijksarchivaris in de provincie Limburg, dhr. Jamar, uit dat hij op deze wijze wel iedere dag archieven in ontvangst wou nemen. Een pluim op de hoed van onze ver-

eniging. Kortom een boekwerk waar we met zijn allen trots op kunnen zijn. Ik wil evenwel niet onvermeld laten dat ook deze activiteit alleen maar mogelijk was door de belangeloze inzet van vrijwilligers. Op deze plaats wil ik dan ook in het bijzonder Elio Pelzers en Freek van Westreenen nogmaals hartelijk danken voor hun tomeloze inzet.

Wat is nu het belang van deze activiteit? Laat ik daar de Commissaris der Koningin in de provincie Limburg, dhr. Mastenbroek, over aan het woord: "Het is een prijzenswaardig initiatief geweest van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg om haar geschiedenis op schrift te stellen en deze historische kroniek te laten schrijven. Daarmee wordt gewaarborgd dat de belangrijke rol die het Genootschap in de Limburgse samenleving heeft gespeeld, en nog speelt, is vastgelegd voor het nageslacht. Niet alleen de totstandkoming van de kroniek juich ik toe. Ook de daaraan voorafgaande inventarisatie en veiligstelling van het archief van het Genootschap is een goede zaak. Deze ontsluiting van de geschiedenis maakt het mogelijk dat in de toekomst nog meer schrijvers, al dan niet op wetenschappelijke basis, uit deze waardevolle informatiebron kunnen putten".

Het Genootschap heeft met de realisatie van dit initiatief een voorsprong op andere natuurverenigingen in ons land. Een initiatief dat past bij een vereniging in beweging, een vereniging die ook haar oude waarden weet te schatten, kortom een moderne vereniging, een vereniging op weg naar 2000.

A. Lenders voorzitter

HET GENOOTSCHAP OP WEG NAAR 2000 (14)

"OVER BETAALDE EN MINDER BETAALDE KRACHTEN"

Zoals u weet streeft het Genootschap al enige tijd naar enkele betaalde medewerkers die het werk van de vele bij ons aangesloten vrijwilligers enigszins kunnen verlichten. In het kader van het Groen Huis zijn samen met de andere groene organisaties onderhandelingen gevoerd met de Provincie om dit initiatief financieel te ondersteunen. Nog recentelijk, eind 1992, is er van de Groen Huispartners een brief uitgegaan die nogmaals het urgente belang van oplossingen op korte termijn onderstreept. Vooralsnog ziet de Provincie echter geen financiële mogelijkheden

om het Groen Huis op korte termijn te realiseren. Het bestuur van het Genootschap betreurt dit antwoord, maar wenst zich niet in haar activiteiten te beperken. Daarom werd in het afgelopen jaar naar andere oplossingen gezocht en werden deze ook gevonden.

In de loop van 1992 werd contact gezocht met de Stichting Phoenix, een stichting die via een banenpool langdurig werklozen werkervaring wil laten opdoen, teneinde voor deze mensen de kansen te vergroten op de vrije arbeidsmarkt. Er werd gedacht aan een persoon die enige verlichting zou kunnen brengen op het administratieve vlak. Op 25 juni ging het algemeen bestuur met dit voorstel accoord.

Na enkele gesprekken met de Stichting werd een geschikte kandidaat gevonden in de persoon van Roel Steverink. Besloten werd Roel per 1 september 1992 een baan aan te bieden bij het Genootschap en te stationeren in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht. Douwe de Graaf werd bereid gevonden de dagelijkse begeleiding op zich te nemen. Daarnaast werd een begeleidingscommissie geformeerd, bestaande uit Douwe de Graaf, Johan den Boer en ondergetekende, die de contacten onderhoudt met het bestuur van het Genootschap en de Stichting Phoenix. De werkzaamheden waar Roel zich op zal concentreren liggen op het vlak van het invoeren van data van studiegroepen, het ordenen en toegankelijk maken van het dia-archief Ter Horst en op het maken van een volledige indexering van het Maandblad. Vooral deze laatste activiteit is voor het Genootschap van eminent belang.

Inmiddels heeft het software-bureau Mistlet Information een computerprogramma ontwikkeld waar alle onderwerpen die ooit in het Maandblad zijn beschreven in ondergebracht kunnen worden. Met de totstandkoming van een volledige index wordt het Maandblad in al zijn jaargangen toegankelijk. Dit betekent dat alle historische gegevens gemakkelijk opvraagbaar zijn en gebruikt kunnen worden door onderzoekers en beleidmakers.

De volledige realisatie van dit project zal ongetwijfeld nog enkele jaren in beslag nemen. Gezien het beleidsmatige en educatieve belang van dit project heeft het bestuur van het Genootschap een provinciale subsidie aangevraagd teneinde de voortgang van het project veilig te stellen.

Niet dat hiermee ineens alle problemen zijn opgelost, maar het Genootschap heeft we-

derom aangetoond slagvaardig op belangrijke ontwikkelingen in te spelen. Tevens wordt duidelijk dat ook "minder betaalde" krachten een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan het functioneren van verenigingen als de onze. Met respect voor Roel Steverink die het heeft aangedurfd deze taak op zich te nemen, toont het Genootschap dat het op de goede weg is, een weg naar het belangrijke jaar 2000.

A. Lenders voorzitter

HET BELANG VAN AMFIBIEËN- EN REPTIELEN- ONDERZOEK VOOR BELEID EN BEHEER

(Voordracht bij de presentatie van de uitgave "Verspreiding en ecologie van amfibieën en reptielen in Limburg" op 19 december 1992 in het Gouvernement te Maastricht)

Geachte aanwezigen,

Ik wil mijn erkentelijkheid uitspreken voor het feit dat u vandaag in zo'n grote getale hier aanwezig hebt willen zijn bij de presentatie van de eerste provinciale herpetofauna-atlas. Het doet mij een groot genoegen dat veel bestuurders en natuurbeschermers de weg naar het Limburgse Gouvernement hebben gevonden. Niet om met elkaar in debat te gaan zoals dat ongetwijfeld hier op deze locatie in het verleden vaker heeft plaatsgevonden, maar om een stuk samenwerking te vieren tussen overheid en natuurbescherming. In het bijzonder de aanwezigheid van dhr. Hilhorst en dhr. Van der Velden stel ik bijzonder op prijs omdat met name de financiële inspanning van provincie en rijk ervoor gezorgd hebben dat dit herpetofauna-project zo succesvol is verlopen. Dhr. Hilhorst wil ik bovendien bedanken omdat we voor deze presentatie gebruik hebben mogen maken van het gouvernementsgebouw, het hart van bestuurlijk Limburg.

Uit de vorige lezing hebt u kunnen concluderen hoe leuk het veldwerk voor de herpetoloog wel niet kan zijn. Thans zal ik proberen te schetsen wat voor lol overheden en beheerders aan dit werk kunnen hebben.

Uit het aantal aanvragen voor gegevens die zowel bij het Genootschap als bij de Stichting RAVON worden ingediend blijkt de belangstelling voor herpetologische data de laatste jaren duidelijk toe te nemen.

Vanwaar deze belangstelling?

Komt kikker-minded Nederland uit nostal-

gische overwegingen naar ons toe? Mist men de kikkerkoren en het geroep van het Klungelke op warme zomeravonden in het Limburgse boerenland?

Niets is vrees ik minder waar. Ik zal proberen in enkele zinnen duidelijk te maken hoe het zover is kunnen komen.

Nadat de kikkerkoren in de jaren zestig verstomden door een overmatig gebruik van insecticiden en een kikker- en hagedis-onvriendelijke landinrichting ging men zich in de tachtiger jaren op bestuursniveau afvragen of er soms iets mis was met onze leefomgeving. Pionierherpetologen als dhr. Van Dijk van Lacerta en dhr. Ter Horst van het Genootschap hadden al in de zestiger jaren gewaarschuwd voor de negatieve ontwikkelingen die het leefgebied van reptielen en amfibieën aantastten. In de jaren zeventig waren het vooral de leden van de Werkgroep Limburg van Lacerta die aan de bel trokken. In de tachtiger jaren voegden zich de leden van de Herpetologische Studiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap aan de bezorgde natuurbeschermers toe.

Maar zoals we dat in Nederland gewend zijn moet eerst het kalf verdronken zijn voordat de put gedempt wordt. En gedempt werden de putten. Met tientallen tegelijk. Alleen in Zuid-Limburg gingen tussen 1960 en 1980 meer dan 600 poelen als voortplantingsbiotoop voor amfibieën verloren. En dat omdat gesteld werd dat waterslakken verantwoordelijk waren voor de overdracht van gevaarlijke parasieten als Leverbot en Spoelwormen. Nu hadden we ook op alle slakken zout kunnen leggen, maar dat wil ik niet doen. Natuurlijk kun je als natuurbeschermers de vinger op de wond leggen en zeggen dat het de boeren waren die verantwoordelijk zijn voor deze ontwikkelingen. Maar dat zou getuigen van een beperkte kijk op het gebeuren en van een visie met oogkleppen. Oogkleppen mogen voor paarden in voorbijgaande tijden zeer zinvol zijn geweest, een natuurbeschermers of een bestuurder met oogkleppen komt in deze tijd niet meer tot zijn recht. Toch wil ik nog even doorgaan met de ontwikkelingen in het boerenland.

Nadat we de poelen gedempt, de hagen opgeruimd en de hoogstamboomgaarden verbrand hadden, constateerden we dat alle water naar zee gedragen was en dat er van waterconservatie en waterbuffering in het landelijk gebied niet veel meer over was. De boer had inmiddels zijn schaapjes op het droge. Maar ook hij kwam al vrij snel tot de ont-

dekking dat de hongerigen dan wel gevoed, maar dat de dorstigen ook gelaafd moeten worden. Maar geen nood. We hadden inmiddels vaste grond onder de voeten. En onder die grond was er nog water genoeg.

Was er nog water genoeg?

Onze buurman die de oogst binnen had, was inmiddels begonnen met het graven van een nieuwe put. En met zijn aangeboren Gründlichkeit ging hij wat dieper dan tot nu toe bij ons gebruikelijk was. Maar we gunden het hem. Een goede buur is immers meer waard dan een verre vriend. En we wisten maar al te goed waar we buurman voor nodig hadden.

Maar al te goed is buurmans gek. Zo stonden we als Limburgers ineens voor het gegeven dat ook het grondwater niet meer beschikbaar was. Van de regen in de drup. En de natuurgebieden en beken verdroogden en de reptielen, amfibieën en vissen verdwenen.

DAG WATER, DAG VIS, DAG MENS?

Ik mag de hoop uitspreken dat we het zover niet laten komen. En ik heb eerlijk gezegd niet alleen die hoop, maar ook het vertrouwen dat het zover niet komt.

Er zijn in Limburg goede aanzetten gemaakt door provincie, waterschappen en natuurbeheerders om het beschikbare water zo efficiënt mogelijk te gebruiken. Zo kom ik tot de titel van mijn verhaal en het belang van de herpetofauna in deze.

Welke baat hebben bestuurders en terreinbeheerders bij de atlas die we zo dadelijk gaan presenteren?

Ik durf te stellen dat reptielen, amfibieën en vissen (waarvan de Limburgse Atlas eind 1994 gepland is) tot de belangrijkste bio-indicatoren behoren van ons milieu.

Hiervoor kunnen een aantal argumenten worden aangevoerd.

1. De genoemde diergroepen staan aan het eind van voedselketens, waardoor hun aantallen snel reageren op veranderingen in het milieu. Een goed voorbeeld is de desastreuze afname van de Boomkikker in de zestiger jaren door het gebruik van bestrijdingsmiddelen als DDT en Parathion.
2. Reptielen zijn landdieren. Hun hele levenscyclus is gebonden aan het land. Hun landbiotoop is zeer divers. Sommige soorten zijn strikt gebonden aan grote ongestoorde natuurgebieden, andere soorten leven op stadswallen in menselijke nederzettingen.
3. Amfibieën zijn voor hun voortplanting en

larvale ontwikkeling gebonden aan het water. Na de metamorfose gaan ze het land op, maar keren op gezette tijden terug naar het water. Zowel land- als waterbiotoop moeten afhankelijk van de soort aan bepaalde voorwaarden voldoen.

4. Vissen, de derde diergroep waarop de Stichting RAVON zich richt, brengen alle levensstadia door in het water en bezetten daar een grote verscheidenheid aan biotopen. Sommige vissen zijn aangewezen op snelstromende zuurstofrijke wateren, andere op diepe stilstaande wateren.
5. Hoewel het de nodige arbeidsinspanning kost om goede inventarisaties uit te voeren van de drie genoemde diergroepen, hebben ze het voordeel dat de aanwezigheid van een soort alleen al een goede indicatie geeft van het milieu. Monitoring is bij vissen en herpetofauna niet gemakkelijk, maar ook niet noodzakelijk.
6. Bij natuurherstel reageren de soorten snel op een gunstige verandering. Nieuwe poelen worden door amfibieën zeer snel bevolkt. Het resultaat is dus direct meetbaar en in die zin een belangrijk politiek item.
7. Tegelijk brengen de dieren barrières in beeld. Ze zijn derhalve goede indicatoren voor versnippering en ecologische verbindingzones. Voorbeelden hiervan zijn de verspreiding van hagedissen langs wegbermen of de verpreiding van vissen in een beek.
8. Alle soorten reageren direct op het gevoerde beheer. Door hun gebondenheid aan specifieke biotopen zijn ze indicatief voor bepaalde levensgemeenschappen. Bij een slecht beheer nemen de aantallen drastisch af, maar ze zijn in staat nog enige tijd te overleven, bij een goed beheer reageren populaties direct met een goed meetbare aanwas.

De genoemde punten geven aan dat reptielen en amfibieën uitermate geschikt zijn om beheer en beleid te voeren en te evalueren. Ze vormen een onmisbare schakel in alle ecosystemen. Beleid dat gericht is op natuurbehoud en natuurbeheer kan in feite niet zonder de basisgegevens die door de bij de Stichting RAVON aangesloten groepen worden verzameld.

WAT IS DE PRAKTIJK?

Laat ik beginnen met de gemakkelijkste ingang, namelijk die tot terreinbeherende instanties. Wat kan de atlas voor hen betekenen? De interesse bij terreinbeheerders

voor herpetofaunagegevens is de laatste jaren enorm toegenomen.

Hiervan enkele voorbeelden:

De Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten heeft recentelijk bij RAVON een aanvraag gedaan voor het beschikbaar stellen van alle gegevens over al hun bezittingen in Nederland.

De Stichting IKL wenst alle Limburgse gegevens te gebruiken voor het opstellen van hun beheersplannen.

Het Overlegorgaan van het Nationaal Park De Meinweg heeft een rapportage ontvangen waarin het beheer en de inrichting van het gebied wordt benaderd vanuit de herpetofauna.

Het Waterschap Roer en Overmaas heeft verzocht om gegevens betreffende vissen en amfibieën om het beheer van watergangen optimaal op natuurwaarden te kunnen afstemmen.

Herpetologische studiegroepen in het gehele land worden door terreinbeheerders om advies gevraagd als het gaat om specifiek herpetologische maatregelen. Zo is er een goed contact met het Staatsbosbeheer, de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen.

WELK BELANG HEEFT HET BELEID BIJ HERPETOFAUNAGEGEGEVENS?

Ook vanuit het beleid is de belangstelling groeiende. Misschien is dit ook weer het beste duidelijk te maken met enkele voorbeelden.

De provincie Limburg heeft in het kader van het Atlas-project de beschikking gekregen over alle Limburgse gegevens. De data worden gebruikt voor het opstellen van allerlei plannen, o.a. recentelijk het Streekplan Noord- en Midden-Limburg.

Vanuit het provinciale consulentenschap NBLF zijn in het verleden met ondersteuning van de Overleggroep Poelenbeheer Actieplannen opgesteld om de herpetofauna in Limburg meer mogelijkheden te bieden. Dit heeft inmiddels geresulteerd in de aanleg en het herstel van meer dan 1000 poelen verspreid over de provincie. Alle poellocaties vindt u overigens terug in de Atlas, die als bijlage een speciale poelenkaart bevat.

Het Rijk doet een beroep op de gegevens bij het opstellen van Soortbeschermingsplannen, bij de uitvoering van het Natuurbeleidsplan en diverse andere projecten zoals Het Jaarboek van de Natuur, het Project Flora en Fauna 2030, het project Meetnet voor Na-

tuur en Landschap, het project Toestand van de Natuur, het Project Genetisch Kapitaal, het Europese Corine-project en projecten in het kader van Vermesting en Versnippering. Met name de laatste jaren worden in samenhang met Milieu-Effect-Rapportages regelmatig gegevens opgevraagd. Verpreidingsgegevens van reptielen en amfibieën, waarvan alle soorten onder de Natuurbeschermingswet vallen, zijn beleidsmatig onontbeerlijk bij een goede afweging van belangen.

Zonder in deze opsomming compleet te hebben willen zijn is duidelijk dat zowel beleid als beheer groot belang hebben bij de gegevens die in de atlas worden gepresenteerd. De atlas wordt des te belangrijker als men bedenkt dat er ook een grondige research is verricht naar historische gegevens. De huidige knelpunten worden in beeld gebracht en voor zover mogelijk worden oplossingen aangedragen.

Samengevat: de Atlas is een produkt waarin vrijwilligers een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de bescherming van de herpetofauna in het bijzonder, aan de bescherming van de natuur in zijn algemeenheid en daarmee tevens aan het welzijn van iedereen. Provinciale en rijksoverheid hebben dit belang ingezien en daarom in niet onbelangrijke mate financieel in het project geparticipeerd. Kortom een stukje samenwerking tussen overheid en particulieren, waar we met zijn allen trots op mogen zijn.

ZIJN ER DAN NOG KNELPUNTEN?

Ja, die zijn er zeker. De voortgang van het project dreigt te stagneren omdat er in andere provincies tot nu toe nog te weinig financiële basis is om op korte termijn over te gaan op deel 2, de Atlas van Gelderland of de Atlas van Noord-Brabant. Ik mag de hoop uitspreken dat het vandaag te presenteren boekwerk alle twijfels over de zin of onzin van het project heeft weggenomen. Naar mijn mening hebben wij als Limburgers in ieder geval laten zien hoe het kan en moet. Hopelijk opent dit de beurzen in andere provincies en nogmaals bij het Rijk en kunnen we op korte termijn deel 2 in deze Atlas-reeks presenteren.

Ik dank u voor uw aandacht.

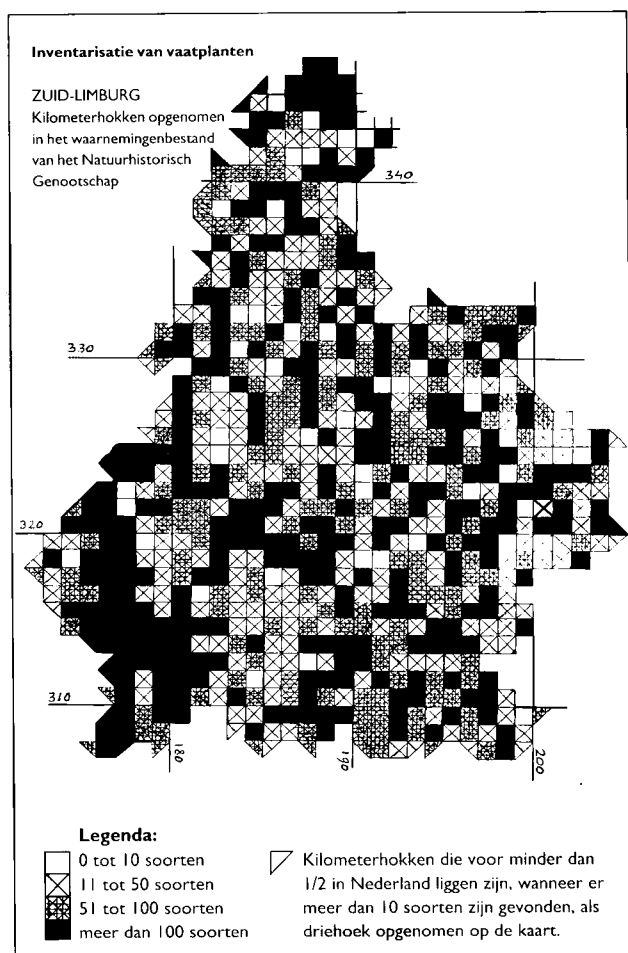
Drs. A.J.W. Lenders

voorzitter Stichting RAVON en
Natuurhistorisch Genootschap

VERSLAG VAN DE PLANTENSTUDIEGROEP OVER HET JAAR 1992

In de winterse maanden van 1992, dat wil zeggen in de maanden januari tot en met april, november en december zijn zes maandelijkse openbare avondbijeenkomsten in het Natuurhistorisch Museum gehouden met lezingen, diaprojecties, studie van herbariummateriaal en uitwisseling van gegevens. Daarnaast is de subwerkgroep gegevens-invoer stug door gegaan met het invoeren van gegevens en is de subwerkgroep gegevens-uitvoer begonnen met het produceren van verspreidingskaarten. Deze laatste subwerkgroep verzorgde tevens de levering van alle Limburgse inventarisatie-gegevens van de studiegroep uit 1990 aan Floron en de opstelling van een overeenkomst hierover. De voornaamste elementen hieruit zijn dat Floron een kleine financiële tegenprestatie levert en dat zij geen basisgegevens doorlevert aan derden zonder ruggespraak met het Genootschap.

In de maanden april tot en met september zijn weer tal van excursies georganiseerd: 15 inventariserende excursies in Limburg op zaterdagen, 7 donderdagsochtend-excursies ten behoeve van de voltooiing van de kilometerblok-inventarisatie van Zuid-Limburg, 8 zaterdagse excursies naar interessante gebieden in België, Duitsland, Noord-Brabant en Zeeland en 1 vierdaagse (!) excursie naar Noord-Frankrijk (kustgebied: omgeving van Calais-Boulogne). Zoals gebruikelijk werd dit intensieve zomerprogramma feestelijk afgesloten met een eenvoudige doch voedzame maaltijd in herberg de Swaen in 's Gravenvoeren. Bijzonder was dat die druk bezochte avond aangekleed was met een uitgebreide, ludieke verkoopdemonstratie van de nieuwe collectie outdoor-kleding van de firma Gra-Bo, verluchtigd met een groot aantal dia-opnamen waarin vele leden van de studiegroep als model ten tonele verschenen. Vooral de heer Hillegers gaf blijk van talent voor het met bizarre attributen en/of in bizarre situaties showen van degelijke buitensportkleding. Bij de studiegroep zijn nu 544 ingevulde streeplijsten aanwezig, 498 hiervan hebben betrekking op kilometerblokken in Limburg. Daarnaast zijn er 1135 schrijflijsten aanwezig en 4267 waarnemingskaartjes. In het geautomatiseerde Inventar-databestand zijn nu circa 40.000 eigen waarnemingen ingevoerd. Als gevolg van de deelname aan het project

FIGUUR 1. Een indicatie van het aantal per kilometerblok in Zuid-Limburg volgens het gegevensbestand van de Plantenstudiegroep waargenomen soorten (voor de jaren 1980 tot en met 1992).

Flobase van het Rijksherbarium zijn daar in 1992 ca. 35.000 waarnemingen van het Rijks-herbarium en ca. 30.000 waarnemingen van de Provincie Limburg bijgekomen.

De inventarisatie van Zuid-Limburg is nu zo ver gevorderd dat een afronding in zicht komt. Van de in totaal ca. 780 km-blokken zijn er nu 377 redelijk goed bekeken, d.w.z. er is tenminste één streeplijst van aanwezig, van de meeste andere zijn er één of meerdere schrijflijsten beschikbaar, zie figuur 1. Het streven is om in 1993 in ieder geval voor alle resterende kilometerblokken van het Mer-gelland streeplijsten te verkrijgen.

Ook in 1992 zijn er weer tal van zeldzame en/of bijzondere waarnemingen gedaan. Enkele voorbeelden:

- Pijpbloem (*Aristolochia clematidis*). Gevonden door Leo Spoormakers, ca. 100 planten in een ruigte langs de Haelense beek bij Heythuysen.
- Absintalsem (*Artemisia absinthifolium*). Tij-

dens excursie van de studiegroep werd één exemplaar van deze plant aangetroffen aan de voet van het steenstort van de mijn Hendrik bij Brunssum.

- Grote kroosvaren (*Azolla filiculoides*). In twee dicht bij elkaar gelegen poelen in sparrenbos in het Haeselaersbroek gevonden door Jan Klinckenberg. In het nabije verleden is de plant niet ver vandaan, in het Kranenbroekerven aan de oostkant van Echt, gevonden door Wim de Veen.

- Kweekdravik (*Bromus inermis*). Wederom tijdens een excursie van de studiegroep werd één groeiplaats van deze zich in Zuid-Limburg uitbreidende plant gevonden en wel langs de genormaliseerde Worm bij Rimburg.

- Weideklokje (*Campanula patula*). Een ex-

emplaar aan de rand van industrieterrein Dentgenbach bij Kerkrade. Volgens vinder Eduard Blink wellicht adventief.

- Sterzegge (*Carex echinata*). Een plek gevonden bij een excursie van de studiegroep in sparrenbos in het Haeselaersbroek.
- Echte karwij (*Carum carvi*). Twee exemplaren langs voetpad aan de rand van beweide grasland bij Tegelen. Vinder: Leo Spoormakers.
- Donkergroene basterdwederik (*Epilobium obscurum*). Bij de eerdergenoemde excursie in het Haeselaersbroek werd in een hooiland ook deze in Zuid-Limburg zeldzame plant ontdekt.

Gezien de toename van het aantal waarnemingen de laatste jaren is het waarschijnlijk dat de plant vaak over het hoofd gezien is (en wordt).

- Kikkerbeet (*Hydrocharis morsus-ranae*). In waterplas in zilverzandgroeve ten noorden van Heerlen gevonden tijdens een excursie van de studiegroep.

Gezien het feit dat het milieu sterk afwijkt

van de normale groeiplaatsen van de plant, te weten voedselrijkere en ondiepere wateren op veen of klei, en het feit dat de zaden niet makkelijk over grote afstanden worden getransporteerd, is het waarschijnlijk dat de plant door "antropochoor" transport uit een tuin of tuincentrum in de plas is terecht gekomen.

- Naakte lathyrus (*Lathyrus aphaca*). Een groot aantal exemplaren in de rand van een wegberm ten noorden van Wijre; melding van Wiel Simons. Dezelfde soort werd in 1992 ook gevonden in een wegberm nabij Noorbeek door Frans Schepers.
- Groot Spiegelklokje (*Legousia speculum-veneris*). Tien tot twintig exemplaren in een hoek van een gerstakker nabij de Maas tussen Echt en Roosteren.
- Klein wintergroen (*Pyrola minor*). Drie ongeveer 1 vierkante meter grote plakketen in een sparrenbos nabij het Drielandpunt. Tevens: in pionierbos op het nog niet ontgonnen deel van het industrieterrein Dentgenbach (honderden planten, vondst van Wout Heykamp) en op het zinkwetterrein in Limmel, Maastricht (enkele exemplaren, T. Mulder).

Na de vele vondsten op industrieterreinen en stortbergen van de laatste jaren toch ook weer een melding van een groeiplaats in een "gewoon", zij het aangeplant, bos.

- Kleine steentijm (*Satureja acinos*). Door Eduard Blink aangetroffen langseens holle weg ten zuidoosten van Colmont bij Ubachsberg.
- Duinvogelmuur (*Stellaria pallida*). Tijdens een excursie van de studiegroep werd een groeiplaats gevonden op een zandig terrein ten oosten van Brunssum, niet ver van de bekende populatie aldaar van de Duindoorn (*Hippophae rhamnoides*).
- Moerasvaren (*Thelypteris palustris*). Circa 100 planten op één groeiplaats langs de zuidrand van het ven de Bedelaar bij Heythuysen. Gemeld door Leo Spoormakers.

Met deze voorbeelden wordt overigens slechts een deel van de sluier opgelicht: diverse nog opmerkelijkere vondsten zullen in komende afleveringen van de rubriek Uit de Flora van Limburg uitgebreider besproken worden.

Tot slot: de studiegroep telde aan het eind van het verslagjaar omstreeks 85 leden. Er wordt nog niet aan een numerus fixus of aan toelatingseisen gedacht.

Torben Mulder & Eduard Blink